

Savjetovanje o glazbi u obnovljenom bogoslužju

Mislilo se, istina, na simpozij u kome su trebali sudjelovati svi oni koji s bilo kojeg gledišta sudjeluju u prevođenju liturgijskih tekstova uključivši i glazbenike. Do takvog skupa, međutim, nije došlo, nego je u Zagrebu 7. i 8. lipnja održano savjetovanje između prevodilačke radne grupe Kršćanske sadašnjosti i profesora Instituta za crkvenu glazbu. Savjetovanju su još prisustvovali g. biskup Alfred Pichler — predsjednik i g. biskup Josip Salač — član Nacionalne liturgijske komisije Biskupskih konferencija Jugoslavije, dr Lovro Županović — muzikolog i skladatelj i dr Jerko Bezić — stručnjak za folklor. Ovo je bilo prvo savjetovanje ovakve vrste pa se više nego od drugih, od glazbenika očekivalo da iznesu svoje primjedbe, osobito one koje se odnose na već prevedene liturgijske tekstove.

Savjetovanje je imalo oblik razgovora. Niti je moguće donijeti u riječ što je tko rekao, niti bi se s lakoćom mogao pratiti tok dvodnevnog razgovora. Smatram da će biti najprikladnije uz imena onih koji su više sudjelovali u razgovorima donijeti otprilike ono što su nastojali istaći.

U ime Instituta za crkvenu glazbu u razgovoru su sudjelovali kao gosti Instituta dr. L. Županović i dr J. Bezić te prof. Anđelko Klobučar, prof. Mato Leščan i Mo Anđelko Milanović — profesori na Institutu.

Dr Lovro Županović je na općeniti način iznio vlastita iskustva sa skladateljskog područja i još neka druga zapažanja.

Glazbena teza i prvi naglasak riječi treba da se podudaraju. Dosadašnji prevedeni liturgijski tekstovi to onemogućavaju. Čini se da u prevodilačkoj grupi nije bio prisutan i glazbenik. U vezi s tim pitanjem treba istaknuti da ni skladatelji redovito ne paze na takvu zakonitost. Mo Albe Vidaković je na to pazio, ipak nije uvijek uspio uskladiti glazbenu tezu sa prvim naglaskom riječi.

Smatra neophodno potrebnim da se imenuje mjerodavna komisija koja će davati konačan oblik liturgijskim tekstovima i da u komisiji bude prisutan i glazbenik. Može biti i civilno lice, dapače, samo da se razumije u svoj posao.

»U vezi s liturgijom dozvolite mi da iznesem svoje mišljenje. Dobivam dojam da u sadašnjoj liturgiji nije jasno označena uloga zbora i puka, dijelova koje treba recitirati i koje treba pjevati. Skladatelju, jer on redovito nije liturgičar, treba biti jasan raspored liturgijskog zbivanja i uloga sudionika u njoj.

Ne smijemo zaniijekati dosadašnje glazbeno naslijeđe a sadašnje stvaranje treba da teži k tome da postane trajna svojina budućnosti. Neophodno je potreban kontinuitet u glazbenom stvaralaštvu.

Smatram da je liturgija (poput televizije, radija i štampe) medij preko kojega se širi kultura u jednom narodu. Budući da ukus treba odgajati, potrebno je ne povoditi se za ukusom masa, nego mase privoditi sve plemenitijem glazbenom ukusu.

Dr Jerko Bezić je nastojao svoje razlaganje neposredno uklopiti u razgovor o stvaranju nove liturgije te upozoriti na mogućnosti koje dosadašnje liturgijsko glazbeno stvaralaštvo može pružiti sadašnjem i budućem stvaralaštvu.

Proučavanje folklornog nacionalnog pjevanja može pomoći stvaranju novih glazbenih oblika liturgije

budućnosti, o čemu su sugovornici govorili. Ukoliko uvijek svi moraju sudjelovati u liturgijskom pjevanju, postavlja se pitanje što s »visokom«, njegovanom glazbom. Treba dobro odvagati što može biti korisno i za budućnost. Novija istraživanja da se je — kako duž Hrvatskog primorja, tako i u sjevernoj Hrvatskoj — pjevala i liturgijska misa, a ne — kako se je do sada mislilo — samo crkvene pjesme.

Moramo biti na čistu da ako je neka skladba namijenjena puku, skladatelj mora poštivati granice unutar kojih mogu svi sudjelovati. Pjesma koja bi bila u stanju sve »ponijeti«, ujediniti u istom oduševljenju mora biti izvanredno dostignuće. U tom smislu velikü ulogu može odigrati karakteristični folklorni izraz koji daje »sukus«, koji oduševljava.

U folkloru nalazimo napjeve koji su nastali na osnovu proznog teksta i na osnovu zakonitosti stihova. Ako pučko pjevanje poštuje zakonitosti metrike ne poštuje govorni naglasak.

Glagoljaši su poznavali i »visoko«, gradsko pjevanje. Tridentiski sabor, turski ratovi itd, uzrokovali su propadanje kaptola pa su laici preuzeli ulogu vodiča liturgijskog pjevanja. Laici nisu preuzeli cijelu, nego samo dio glagoljaške tradicije. Do naših dana sačuvao se, dakle, samo onaj dio glagoljaške tradicije koji su preuzeli laici, a sačuvao se na način kako živi i kako se prenosi folklor.

Prof. Anđelko Klobučar je istakao praktičnu problematiku skladatelja.

Metar tekstova dosadašnjih prijevoda na žalost je nemuzikalan. Nije riječ o tome da se preinače liturgijski tekstovi nego da ih se učini prikladnijima za skladanje. Dosada prevedeni liturg. tekstovi dadu se donekle uskladiti za recitiranje puka, no puk će teško prihvaćati takav oblik sudjelovanja zbog komplikirano teksta. Opsežan i ritmički težak tekst nije pogodan niti za višeglasnu skladbu.

Crkveni pjevački zborovi ili su nestali ili su potisnuti u drugi plan. Tko će nam pjevati nove skladbe? Za koga ćemo ih pisati? »Vječna je ljubav njegova« (inače skladba A. Klobučara) nije ono novo kako bi danas trebalo skladati!

Prof. Mato Leščan je na praktičnim primjerima pokazivao neprikladnost do sada prevedenih liturgijskih tekstova. U tom smislu najkarakterističniji je primjer himan »Slava«. Prvenstveno je namijenjen pjevanju a teško ga je uglazbiti. Svaki stih je jedna cjelina pa je nemoguće grupirati više stihova zajedno. S druge strane, mnogi stihovi završavaju jednoglasnim nenaglašenim riječima koje je nemoguće uskladiti za pravilno postavljenom glazbenom kadencom.

Mo Anđelko Milanović je isticao praktične smjernice programatski usmjerenog rada koji samo tako može uroditi prikladnim plodom.

Treba da bude samo jedan prijevod nepromjenljivih dijelova mise (neki su predlagali dva prijevoda: dosadašnji da se recitira, a za pjevanje da se napravi drugi). Tekst, naime, treba da bude prikladan za dulje vremensko razdoblje, treba da je ugodan i kad ga se recitira i kad ga se pjeva, prikladan za zbornu i pučko pjevanje.

Antifone (usklici namijenjeni puku u pjesmi između čitanja) trebale bi biti tako sastavljene, da budu

prikladne za čitavo jedno liturgijsko razdoblje; puk ne može od nedjelje do nedjelje pripremiti novi usklik i skladno sudjelovati u liturgiji.

Da bi se moglo organizirano pristupiti poslu, potrebno je na vrijeme pripremiti i tekstove i glazbu. Tako npr. kad bi već sada bili pripremljeni tekstovi i napjevi za božićno vrijeme, mogli bismo očekivati da će zborovode moći pripremiti i zbor i puk za božićno bogoslužje. Isto bi tako bilo prikladno da se usvoji samo jedan od predloženih napjeva za određeni tekst namijenjen puku: na način kako se je za ovogodišnje marijanske kongrese sastavio i predložio jednaki repertoar za sve.

Sugovornici su pažljivo slušali glazbenike i odgovarali na pojedine poteškoće koje su oni iznosili. Svi bi se odgovori koji se odnose na dosadašnje liturgijske prijevode mogli svesti na ono što je istakao g. biskup A. Pichler koji je iznio otprilike slijedeće:

Red mise (nepromjenljivi dijelovi) preveden je prije nego što je imenovana Liturgijska komisija. S tim prijevodom nismo zadovoljni, ima mnogo nedostataka. Međutim, teško bi ga bilo sada mijenjati jer je »ušao« u narod, a vjerojatno bi se tome usprotivili i gg. biskupi. Eventualno bi se moglo napraviti kakvu manju izmjenu, veću ne. Možda bi se mogla napraviti još jedna varijanta prijevoda koja bi bila prikladna za višeglasno pjevanje.

Čitanja nisu prevedena za pjevanje (osim pjesme između čitanja o čemu su govorili drugi sugovornici).

Inače, bilo bi prikladno, zaključio je g. biskup, da glazbena pitanja o kojima treba da odlučuju Biskupske konferencije iznosi i tumači pred gg. biskupe jedan od stručnjaka za ta pitanja.

Veći dio razgovora posvećen je obnovi liturgije, tj. liturgiji budućnosti u smislu smjernica II Vatikanskog Sabora. Ovaj dio razgovora predvodili su dr Bonaventura Duda, dr Josip Turčinović i dr Antun Benvin.

Dr Bonaventura Duda Zamisao liturgije stubokom je promijenjena i o njoj se ne može govoriti nego u vidu traženja. Još nismo svladali temeljne futurološke zadatke: pitanje što je liturgija, što je u liturgiji Božji narod, kakva je uloga Božjeg naroda u liturgiji... Dosadašnje liturgijsko iskustvo ne može nam dati odgovor na to pitanje. Liturgijski prijevod tekstova tek su početak liturgijske obnove. U svakom se narodu trebaju naći ljudi koji će stvarati. Treba tražiti stvaraoce: pjesnike, glazbenike... Riječi, osobito kad su ujedinjene sa glazbom, vrhunska su snaga koja treba učiniti da »proradi« Božji narod, da postane jednostušan u sudjelovanju i življenju liturgije.

Novo oblikovanje liturgije u tolikoj je mjeri neophodno, da bi se trebalo odrediti cjelokupne tradicije (općeljudske i nacionalne) kad bi to bio uvjet da se stvori novo.

Dr Josip Turčinović Sabor nas je postavio pred novi zadatak. Smisao liturgije treba otkrivati, on je prije potreba liturgičara. Potrebno je stvarati novu teologiju liturgije.

Danas se svi umjetnici osjećaju nekako »stisnuti« pred tim kako na novi način oblikovati sveto. Teško im se je osloboditi tradicionalnog (liturgijskih simbola u umjetnosti, tradicionalnog glazbenog izraza u glazbi itd.). Međutim sad su vrata širom otvorena. Osim do sada predloženih mogućnosti, liturgija predviđa bezbroj novih mogućnosti i u tom smislu treba obogaćivati. Kao što je potrebno stvarati liturgijske tekstove da bi se na njih mogla skladati glazba, tako je potrebno razvijati teologiju liturgije da bi se mogli pisati tekstovi za liturgijsku upotrebu.

Dr Antun Benvin je tumačio pojedine dijelove mise i zadržao se posebno na pjesmi između čitanja,

koja bi po njegovu sudu mogla biti i novi glazbeni oblik u liturgiji.

Kao što je uloga ulazne pjesme na misi da stopi i zagrije duhove, tako je uloga pjesme između čitanja da podržava i potiče razmišljanje i primanje Božje riječi. Zato je ovdje prevažna riječ. Riječ mora biti birana da bi stimulirala meditaciju. Ako bi, dakle, trebalo preinačiti riječi da tekst postane prikladan za zbornu pjevanje, poželjno bi bilo da pjeva solista i da se spasi riječ. Sasvim bi se, nadalje, u duhu liturgije — kako ju je Sabor zamislio — moglo predložiti antifonu koja je namijenjena puku zamijeniti boljom. Solista pjeva pojedine kitice pjesme a puk jednodušno prihvati antifonu, usklik. Takvo se pjevanje ne bi moglo organizirati u svakoj crkvi, ali npr. u zagrebačkoj prvostolnici bi se moglo.

Savjetovanje je bilo vrlo korisno. Budući da je bilo prvo ovakve vrste, sugovornici su mogli obostrano tek upoznati poteškoće vlastite stvaranju kako liturgijskih tekstova tako liturgijske glazbe. Zato je izražena želja da se nastave ovakva savjetovanja.

Da bi se sve više razvijalo stvaralaštvo za bogoslužje Biskupskim su konferencijama Jugoslavije upućeni slijedeći zaključci razgovora o liturgijskoj glazbi:

1. Svojom obnoviteljskom zamisli II Vatikanski Sabor znatno je utjecao na suvremeno poimanje crkvene liturgijske glazbe osobito time što je snažno naglasio moment dinamičnog događanja i zajedničke radnje u bogoslužju (npr. u misi bitno je uočiti dijaloško izmjenjivanje Riječi, Božje i ljudske, kao i razmjenu osobnog dara, Božjeg po Kristu nama i svih prisutnih u službi po Kristu Ocu).

2. U liturgijskom je zbivanju glazba u funkciji Objave Isusa Krista, osobito objave kroz živu riječ, Božju i ljudsku. Zato se glazba mora nužno privinuti zadanoj riječi da je istakne, dajući joj poželjnu optimalnu reljefnost i aktualnost.

3. Predviđajući višestruke mogućnosti izražavanja (npr. popratne skladbe, umetanje tropa, meditativni napjevi, kliktaji i sl. (posaborska liturgija širom otvara vrata stvaralaštvu, čime inauguriira novo razdoblje ne samo strogo liturgijsko-crkvenoga života nego i šire duhovne kulture naroda.

4. Glazbeni stručnjaci-umjetnici treba da pri skladanju imaju pred očima:

- A. postojeće liturgijske tekstove, od kojih su
- a) biblijski zadani glazbeniku kao odobreni tipski prijevod (npr. Oče naš, Svet, psalmi i sl.),
 - b) klasični liturgijski (vanbiblijski) tekstovi zadani kao antologijske cjeline u određenom prijevodu (npr. Slava, predslavlja, himni),
 - c) drugi tekstovi koji mogu dopustiti varijacije (npr. predložene ulazne, pričesne i druge popratne pjesme).

B. Nije isključeno, nego je štoviše uveliko poželjno, misliti na stvaranje novih pjevnih tekstova, a uoporedo s time uvrštavanje u liturgiju priznatih sastavaka klasike hrvatske književne baštine (Marulić, Gundulić, Budinić itd.).

5. Treba potaknuti proučavanje i revaloriziranje domaćega glazbenog nasljeđa — umjetničkog i narodnog — svih naših krajeva (primorsko-čakavskog, dalmatinskog, zagorsko-kajkavskog, slavonskog, bosanskog itd.) kao i njegovo odmjereni i postupno oživljavanje i njegovanje u liturgijskom događanju.

6. U svrhu normalnog ostvarivanja gornjih potreba morao bi se pri Biskupskoj konferenciji što prije otvoriti fond za stvaranje odgovarajućih liturgijskih

